

ÜZVİ TURŞULARIN DUZLARININ AQRAR SAHƏDƏ BİTKİ BOY STİMULLAŞDIRICILARI KİMİ İSTİFADƏSİ

Vaqif Abbasov, Cəlal Məmmədov, Rəna Əsədova

*Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin Y.H.Məmmədəliyev adına
Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu, r.asdova88@mail.ru*

Azərbaycanın işğal altında olan torpaqlarının geri alınması həmin ərazilərdə iqtisadiyyatın bərpasını aktual edir. Qarabağda iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri, xüsusilə də kənd təsərrüfatının inkişafı istiqamətində ciddi addımlar atılır. Nəzərə alaq ki, ölkəmizin 20%-ə qədər ərazisi 30 ilə yaxın müddətdə işğal altında olarkən talan olunmuşdur, on minlərlə hektar məşələr məhv edilmişdir. Buna görə də bu ərazilərin qısa müddətdə yenidən bərpası üçün bitkilərin yeni üsullarla becərilməsi xüsusilə vacibdir.

Bu işdə yeni aqrokimyəvi üsulların tətbiqi mühüm əhəmiyyət kəşb edir. Bitkilərin ətraf mühitin təsirinə dayanıqlığının artırılması üçün aqrotexniki qaydalara riayət etməklə yanaşı, bitki boy maddələri – stimullaşdırıcılardan istifadə edilməsi vacibdir. Bir çox ölkələrdə kənd təsərrüfatı bitkilərinin 50-80%-i boy tənzimləyiciləri ilə becərilir. Üzvi birləşmə olan bitki boy tənzimləyicilərinə çox az miqdarda istifadə edilməsi bitkinin böyüməsinə və inkişafına yaxşı təsir göstərir.

İşin məqsədi yeni boy stimullaşdırıcılarının yaradılmasıdır. Bu baxımdan, təbii neft turşusu (TNT) duzlarının suda məhlullarının zeytun qələmlərinin köklənməsinə, böyüməsinə və inkişafına təsiri öyrənilib. TNT duzlarının zeytun bitkisinin qələmlərinə təsirini öyrənmək üçün 200 ədəd birillik zeytun qələmləri üzərində təcrübələr aparılmışdır.

İlk olaraq TNT-nin natrium duzu və izobutilamin (İBA) kompleks birləşməsi sintez edilmiş, birləşmələrin 0,001 və 0,0001% qatılıqda məhlulları hazırlanmışdır. Təcrübə istixana şəraitində aparılmışdır. Yüksək keyfiyyətli tinglər almaq üçün birillik zoğların yan budaqlarının nazik yuxarı hissələrindən qələmlər kəsilmişdir. Bu zoğlardan 4 buğumdan ibarət 25-27 sm uzunluğunda qələmlər hazırlanmışdır. Qələmlərdə aşağı kəsik bilavasitə tumurcuğun altından, yuxarı kəsik isə tumurcuqdan 2-2.5 sm yuxarıdan aparılmışdır.

Zeytun bitkisinin qələmləri TNT-nin natrium duzunun və İBA kompleks birləşmələrinin 0,001 və 0,0001%-li məhlullarında 24 saat saxlanılmış, sonra bir-birindən 5 sm məsafə saxlamaqla torpağa əkilmişdir. Nəzarət variantı olaraq qələmlər indolilsirkə turşusu (İST) maddəsində işlənmişdir.

Şəkil. TNT-nin İBA kompleksinin 0,001%-li məhlulunda
saxlanılan qələmlər və nəzarət variantı

Cədvəl 1. TNT-nin məhlullarının zeytun tinglərinin köklənməsinə təsiri

Nümunə	Qatılıq, %	Qələmlərin köklənməsi	
		ədəd	%
Nəzarət	-	160	80
TNT-nin Na	0,001	180	90
TNT-nin Na	0,0001	172	86
TNT-nin İBA	0,001	186	93
TNT-nin İBA	0,0001	176	88

Təbii neft turşuları əsasında sintez olunan natrium duzu və İBA kompleks birləşmələrinin 0,001 və 0,0001% məhlulları ilə zeytun qələmləri üzərində aparılan təcrübələr zamanı onların stimullaşdırıcı qabiliyyətə malik olduğu müəyyən edilmişdir. Təcrübələr nəticəsində müəyyən olunmuşdur ki, TNT-nin İBA kompleksinin məhlullarında saxlanıldıqdan sonra əkilən qələmlər TNT-nin natrium duzunun məhlulları və İST vasitəsi ilə əkilən qələmlərə nisbətən daha yaxşı köklənmiş, yan köklərin sayı çox və ölçüləri böyük olmuşdur. Alınan nəticələr əsasında onu demək olar ki, Qarabağ torpaqlarında qısa müddətdə kənd təsərrüfatı bitkilərinin inkişaf və məhsuldarlığını artırmaq üçün bu maddələrdən istifadə etmək daha perspektivlidir.